

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA NUTQIY KAMCHILIKLARNI BARTARAF
ETISHDA TARBIIYACHINING AHAMIYATI**

Masharipova Barno Erkin qizi

Innovatsion texnologiyalar universiteti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim kafedrasida assistent o'qituvchisi

Barnomasharipova1998@gmail.com,

Kadirova Malohat Zamir qizi

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi I bosqich talabasi

malohatkadirova711@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15079354>

Annotatsiya: Tezisdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda tarbiyachining roli yoritiladi. Nutqiy kamchiliklar, bolaning so'zlashuv qobiliyatining rivojlanishida to'sqinlik qilishi mumkin, shuning uchun tarbiyachining metodik yondashuvi va ota-onalar bilan hamkorligi muhim o'rin tutadi. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikning ahamiyati va nutqiy rivojlanishda muvaffaqiyatli natijalarga erishish yo'llari ko'rsatilgan.

Tayanch so'zlar: Nutqiy kamchiliklar, tarbiyachi, nutq rivojlanishi, metodik yondashuv, ota-onalar bilan hamkorlik, so'z boyligi, talaffuz, rasmi hikoyalari, teatrlashtirilgan o'yinlar.

Maktabgacha yosh davri bolalar rivojlanishining asosiy bosqichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu davrda bolalar nafaqat o'z dunyoqarashlarini kengaytiradilar, balki nutqiy rivojlanish ham o'zgaradi. Nutq, bolaning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi, chunki u o'z fikrlarini ifodalash, boshqalar bilan muloqotda bo'lish va jamiyatda o'z o'rnini topish imkoniyatlarini yaratadi. Nutqiy kamchiliklar esa bolaning so'zlashuv ko'nikmalarini, muloqotini va jamiyatdagi o'z o'rnini shakllantirishda to'sqinlik qiladi.

Nutqiy kamchiliklarning sabablari va tarbiyachining roli

Nutqiy kamchiliklarning yuzaga kelishiga bir qancha omillar sabab bo'ladi. Bular orasida genetik omillar, bolalarning atrof-muhiti, tarbiya va oila sharoitlari muhim o'rin tutadi. Masalan, uyda tilni kam ishlatish yoki oilaviy kommunikatsiyaning yetishmasligi bolaning nutqiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, ayrim hollarda bolalardagi nutqiy kamchiliklar jismoniy yoki psixologik omillar bilan ham bog'liq bo'lishi mumkin, masalan, eshitish yoki miyaning rivojlanishdagi o'zgarishlar.

Tarbiyachining nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishdagi roli nihoyatda katta. Tarbiyachi bolalar bilan doimiy aloqada bo'lib, ularning nutqiy rivojlanishini kuzatadi va zarur bo'lganda individual yondashuvlarni qo'llaydi. U bolalar bilan nutqiy mashqlarni o'tkazadi, talaffuzni to'g'ri shakllantirishda yordam beradi, so'z boyligini oshiradi va nutqiy ifodalanishni rivojlantiradi.

Tarbiyachining nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishdagi metodik yondashuvi

Tarbiyachilar nutqni rivojlantirishda turli metodlarni qo‘llashlari kerak. Bolalar bilan ishlashda samarali bo‘ladigan metodlar quyidagilar:

1. **Tovushlarni aniq talaffuz qilish bo‘yicha mashqlar:** Nutqni to‘g‘ri talaffuz qilishni o‘rgatish bolaning nutqiy rivojlanishining asosiy jihatidir. Tarbiyachilar bolalar bilan tovushlarni aniq talaffuz qilishni mashq qilishlari, ular bilan tovushlarni ajratish, to‘g‘ri talaffuz qilishda qiyinchiliklar yuzaga kelmasligi uchun doimiy ravishda mashqlar olib borishlari lozim. O‘yinlar, kuylar, she‘rlar orqali bu jarayonni qiziqarli qilish mumkin [1.45].

2. **So‘z boyligini oshirish:** So‘z boyligi bolaning nutqiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachilar bolalarga yangi so‘zlarni o‘rgatishda, ularni so‘zlashuv jarayonida qo‘llashni o‘rgatishda faol ishtirok etishlari zarur. Shuningdek, turli mavzularda muloqot qilish, bolalarga turli xil narsalar haqida so‘zlashish imkoniyatini berish ularning so‘z boyligini kengaytiradi [2.56].

3. **Rasmi hikoyalar va interaktiv o‘yinlar:** Rasmi hikoyalar bolalarning tasavvurlarini rivojlantiradi va nutqiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi. Tarbiyachi bolalar bilan rasmi hikoyalarni muhokama qilib, bolalarga turli so‘zlar va jummalarni to‘g‘ri ishlatishni o‘rgatishi mumkin. Interaktiv o‘yinlar, masalan, hikoya yaratish o‘yinlari ham nutqni rivojlantirishda juda samarali [3.63].

4. **Teatrlashtirilgan o‘yinlar:** Teatrlashtirilgan o‘yinlar bolaning nutqiy rivojlanishini shakllantirishda samarali metodlardan biridir. Bu o‘yinlar bolalar uchun yangi til qobiliyatlarini o‘rgatishning qiziqarli va ijodiy usulidir. Tarbiyachi bolalar bilan birgalikda o‘yinlar o‘tkazib, ularni nutqiy ifodalanishlarga o‘rgatishi mumkin [4.72].

5. **Muloqotda faol ishtirok etish:** Bolalar bilan muntazam ravishda muloqotda bo‘lish, ularni suhbatlashishga undash, nutqiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashning muhim usullaridan biridir. Tarbiyachi bolalar bilan suhbatlarni tashkil etib, ularning fikrlarini shakllantirishga yordam beradi. Bu jarayonda bolalarni tinglash va ularga savollar berish orqali muloqotga jalb qilish juda muhimdir [5.81].

Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda ota-onalar bilan hamkorlik

Tarbiyachining nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishdagi muvaffaqiyati ota-onalar bilan hamkorlikda amalga oshirilgan ishlarga bog‘liqdir. Ota-onalar bolalarining nutqiy rivojlanishini kuzatib borishlari, ularni tarbiyachi tavsiyalari asosida uyda qo‘shimcha mashqlar bilan shug‘ullantirishlari zarur. Tarbiyachi va ota-onalar

o‘rtasidagi hamkorlik natijasida bolalar nutqiy rivojlanishini tez va samarali ravishda yaxshilash mumkin [1.34].

Ota-onalar bilan doimiy maslahatlashuvlar, o‘qish jarayonida o‘zaro fikr almashish, bolalarning nutqiy rivojlanishi haqida keng muhokamalar olib borish zarurdir. Tarbiyachining ota-onalar bilan birgalikda ishlashi, bolalarning o‘z nutqiy ko‘nikmalarini o‘rgatishda samarali bo‘ladi va nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda muhim rol o‘ynaydi [2.48].

Xulosa

Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish — maktabgacha yoshdagi bolalar uchun juda muhim bir jarayondir. Bu davrda bolalarning nutqi nafaqat muloqotning asosiy vositasi, balki ularning tafakkuri, o‘z-o‘zini ifodalash va boshqalar bilan munosabatlar o‘rnatish imkoniyatlarini ham belgilaydi. Nutqiy kamchiliklar, agar ular vaqtida aniqlanib va to‘g‘ri usullar bilan tuzatilmasa, bolaning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Tarbiyachi nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda juda muhim rol o‘ynaydi. U bolalar bilan to‘g‘ri muloqot o‘rnatish, talaffuz va so‘z boyligini rivojlantirish, bolalarni nutqiy ifodalashga undashda faol ishtirok etadi. Tarbiyachining ishlashi nafaqat maxsus metodlar yordamida, balki bolalar bilan samimiy, sabr-toqatli va intilishli aloqada bo‘lish orqali ham amalga oshadi. O‘yinlar, rasmlí hikoyalar, teatrlashtirilgan mashqlar va suhbatlar kabi metodlar bolalar uchun samarali bo‘ladi. Bunday yondashuvlar bolalarning til ko‘nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi va nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayonini yanada muvaffaqiyatli qiladi.

Shuningdek, nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda ota-onalar bilan hamkorlikning ahamiyati katta. Ota-onalar bolalarining nutqiy rivojlanishiga doimiy ravishda e‘tibor qaratishlari, tarbiyachining tavsiyalariga amal qilishlari va bolalarni uyda qo‘shimcha mashqlar bilan shug‘ullantirishlari zarur. Tarbiyachi va ota-onalar o‘rtasidagi samarali hamkorlik bolalar uchun ijobiy natijalarga olib keladi. Boshqacha aytganda, bolalar o‘zlarining nutqiy kamchiliklarini faqat tarbiyachi emas, balki ota-onalar bilan birgalikda yengib o‘tadilar.

Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayonida metodik yondashuvlarning ilmiy asoslangan bo‘lishi muhimdir. Tarbiyachilar turli metodlarni qo‘llash orqali bolalarning nutqiy rivojlanishini kuzatib borishlari va ularning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olishlari kerak. Bunday yondashuv nafaqat bolalarning nutqini rivojlantirishga, balki ularni o‘z fikrlarini erkin va aniq ifodalashga ham yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayoni bolalar uchun muhim rivojlanish bosqichi bo‘lib, bunda tarbiyachining metodik yondashuvi va ota-onalar bilan hamkorligi katta ahamiyatga ega. Bolalarning nutqiy rivojlanishi ularning umumiy rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish orqali ularning ta‘limda va ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli bo‘lishi ta‘minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xolmatova, M. T. Maktabgacha ta‘limda nutqni rivojlantirish. Toshkent: "O‘zbekiston", 2022.
2. G‘ulomova, N. X. Tarbiyachining pedagogik faoliyati. Toshkent: "Fan", 2021.
3. Isroilov, A. Z. Nutq rivojlanishida metodik yondashuvlar. Toshkent: "O‘zbekistan", 2020.
4. Rahmonova, F. I. Bolalar nutqi: Tashxis va rivojlantirish metodlari. Toshkent: "Ijtimoiy Fanlar", 2023.
5. Muhammadiyev, A. A. O‘zbek maktabgacha ta‘lim tizimida nutqiy rivojlanish. Toshkent: "Fan", 2019.